

Kustfiskare om hållbarhet, resiliens och kunskap

Den sydvästfinska skärgården med Åland har under ett hundratal år varit föremål för forskarnas, kanske särskilt etnologernas intresse. De båda universiteten i Åbo har i olika repriser förklarat skärgården eller havet som ett slags ansvarsområde som prioriterats högt i forskningen. Fiskenäringen har här kommit att utgöra ett huvudintresse i etnologisk forskning under 1900-talet. Under de senaste åren har det varit mer tyst, men det här avhjälpas av Kirsi Sonck-Rautios¹ avhandling som tar upp fiskespåret och för oss ända in i dagens situation.

Avhandlingen har formen av en artikelavhandling bestående av fyra publicerade artiklar samt en sammanfattande framställning där artiklarnas särart beskrivs och sammanhangen förklaras. Tidsbegränsningen gäller åren från 1880-talet, då vinternotfisket blev så livligt att man kan tala om en exportindustri, fram till nutiden när samma näring mer eller mindre kollapsat sedan utförsbacken inletts under 1990-talets isfattiga vintrar. Fiskesamhället i Rimito utgör centralort för Sonck-Rautios studier men utvecklingar görs också till Sastmola i Satakunta och Pargas. Sonck-Rautio utgick i sina fältarbeten till en början med en hypotes om att klimatförändringarna skulle vara det huvudsakliga problemet för fisket men kom efter kontakten och erfarenheter från fältet att koncentrera sin forskning på andra faktorer.

Sonck-Rautio intresserar sig därför huvudsakligen för hur fiskarna själva förhåller sig till anpassning till nya förhållanden och det egna samhällets förmåga att långsiktigt hantera förändringar och stör-

1 Kirsi Sonck-Rautio: *The Fishers of the Archipelago Sea – Resilience, Sustainability, Knowledge, and Agency*. Turun yliopiston julkaisu – Annales Universitatis Turkuensis Sarja - Ser. B Osa – Tom. 493. Turku 2019.

ningar i miljö och de sociala systemen, något som brukar betecknas med termen resiliens. I artiklarna behandlas delvis samma område och tema utgående bland annat från etnoekologiska metoder. Med lite olika frågeställningar angriper Sonck-Rautio det lokala fiskarsamhällets utveckling utgående från ett välrefererat teoretiskt smörgårdsbord med ytterligare begrepp som agens (strömningens roll), anpassning och kulturell hållbarhet, socio-ekologiska system, politisk, lokal och feministisk ekologisk kunskap. Materialet består av sammanlagt 23 djupintervjuer, deltagande fältarbete men också av material från media och diskussionsforum. Såväl fiskare, familjemedlemmar, talespersoner och forskare har intervjuats under arbetets gång.

Artikel I kretsar kring agenstemat där den lokala fiskarsamhällets (kallat Socio-Ecological System: SES) kunskap (kallad Local Ecology Knowledge: LEK) om strömningens vanor och anpassning ses som *ett* medel att studera deras icke mänskliga agens. Bland annat börjar strömningen att anpassa sig till den allt lägre salthalten i Östersjön genom att övergå till att äta sötvattensplankton i brist på de traditionella saltvattensplankton som utgjort huvudfödan.

Artikel II handlar om hur vinternotfisket på 1990-talet mer eller mindre försvann från Rimito. Orsakerna var a) den resurskrävande teknologiseringen av fisket ledde till att fisket blev lönearbete för ett begränsat antal människor från att ha varit ett arbete för större delar av befolkningen med betalning i fisk. b) Kommunikationer med bro etc till Rimito gjorde att försäljningen kom att inordnas i det kommersiella nätverket där priserna kunde variera och effektiva fiske ledde till lägre priser. c) Resiliensen var inte så hög, man övergick till andra näringar och lönejobb (specialisering på potatis och grönsaker, fiskodling etc.). d) Till en del bidrog också trålfiskets dominans, men det är svårt att påvisa även om den lokala ekologiska kunskapen framhöll detta. Det fanns alltså adaptationsförmåga i det socioekonomiska systemet men den kulturella resiliensen var inte så stor.

Artikel III behandlar det osynliga arbete som kvinnor bidrar med i det småskaliga fisket där man direkt marknadsför sina förädlade fiskprodukter. Bara 9 % av de registrerade fiskarna är kvinnor, men i verkligheten är det en betydligt större andel som verkar inom branschen. Man kanske anser det onödigt att registrera sig ”dubbelt”. Artikeln granskar de roller män och kvinnor haft i fiskeverksamheten och hur dessa roller utvecklats genom tiden. Sonck-Rautio skriver att kvinnans roll i det här sammanhanget alltid har underskattats av vetenskaplig forskning och tar här hjälp av feministisk politisk ekologi (Feminist Political Ecology) och begrepp som bekönad kunskap (Gendered knowledge). Kvinnorna i undersökningen har ofta en stark roll i förädlingen av fiskeprodukter och vid försäljningen av dem på diverse marknader, men tycks ofta ställa sig i bakgrunden t.ex. vid intervjuer eftersom de inte anser sig vara riktiga fiskare.

Artikel IV närmar sig pudelns kärna och kännetecknas av att starkt förespråka en utveckling där fiskarnas socio-ekologiska system med dess lokala ekologiska kunskap kunde medverka i de beslutfattande organ som i stort bestämmer hur framtiden ska te sig för det småskaliga fisket vid Finlands kuster. Sonck-Rautio befinner sig här i en politisk etnologisk tradition och tar upp tre faktorer som setts som problematiska av både fiskare och representanter för myndigheter och forskare. Gråsälen som från och med 1990-talet återkommit från en lång nedgångsperiod konkurrerar starkt med fiskarna om samma produkter. De har dessutom i allt högre grad lärt sig att ”stjäla” fisk ur bragder och nät vilket orsakar stora förluster för fiskarna. Men det stora felet här anser de ligga i ersättningsystemet som baserar sig på inkomsternas storlek. En fiskare med lite fångst men många förstörda nät får därför lite ersättning jämfört med en fiskare med bra fångster och moderat förstörelse av redskap. Storskarvens framfart vid kusterna och debatten kring det har väl inte undgått någon. Fiskarna hävdar att den största skadan görs av att skarvarna äter fiskar (gärna gös) under uppväxttiden och detta bidrar till att man från myndighetshåll i konserveringsavsikt försökt höja storleksgränsen på den gös som får fångas av fiskare. Fiskarna anser sig vara oskyldiga till fångsten på mindre gösar. Även om

Sonck-Rautio betonar att även om åsikterna bland fiskarna och delvis också bland forskare och myndigheter varierar så tenderar de förstnämnda ändå att förespråka mer drastiska åtgärder för att bevara kustfisket i Finland.

Man måste således kunna inbegripa den lokala kunskapen i beslutsfattandet för att undvika att det social-ekologiska systemet eller lokalsamhället känner sig förfördelat och diskriminerat utan i stället i högre grad skulle omfatta de beslut och åtgärder som vidtas.

Om man sänker sitt akademiska garde och ser mer allmänt på förhållandet mellan akademisk och ”folklig” kunskap gällande skilda angelägenheter, kan man konstatera att det är någonting som ofta kan orsaka debatt och kontroverser. Men det finns goda skäl till att försöka jämka ihop dem på ett fruktbart sätt, något som kanske inte alltid är så lätt vilket inte Sonck-Rautio heller påstår. Hon konstaterar själv från sina fältarbeten att t.ex. föreläsnings- och diskussionstillfällena kan kännetecknas av att publiken starkt tar ställning till anförandena och att då för lokalbefolkningen framföra obekväma åsikter kan vara svårt. Det står klart att termen ekologi numera är så allmängiltig att den ofta behöver hjälp av förledare och bestämmningar. Sonck-Rautios fiskarinformer använder inte termen ekologi överhuvudtaget när de talar om sin miljömässiga kunskap även om de säger sig känna till ordet. Hon beslutar sig ändå att använda sig av begreppet (Local Ecological Knowledge) men betonar att den lokala kunskapen naturligtvis är sammanflätad med den vetenskapliga genom skolgång och utbildning.

Avhandlingen är stringent skriven särskilt i de mer teoretiska avsnitten och så vitt jag kan bedöma är det engelska språket utmärkt. Författaren kopplar till de stora globala problemen inom fiskenäringen med rovfiske och ”allmänningarnas tragedi”, men kopplingen blir ändå något vag. Koncentrationen på fiskarnas kunskap i framställningen gör en mer nyfiken på vad som egentligen är på gång i Östersjön också i ett biologiskt perspektiv.

Niklas Huldén